Social Work & Education

©SW&E. 2024

УДК 378:[159.098-051+364-4]:005

DOI: 10.25128/2520-6230.26.2.13

Олена ВАСИЛЕНКО,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки,
Хмельницький національний університет, докторант Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, Україна; vasilenko.dm@ukr.net
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-4935-0258

Статус статті:
Отримано: березень 28, 2026
1-ше рецензування: квітень 16, 2026
Прийнято: травень 30, 2026

Василенко, О. (2026). Потенціал методологічних підходів у формуванні професійної спрямованості майбутніх фахівців соціономічного профілю. *Social Work and Education*, Vol. 13, No. 2 pp. 414-424. DOI: 10.25128/2520-6230.26.2.13

ПОТЕНЦІАЛ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Анотація. Мета дослідження полягає в теоретичному аналізі змістової цінності методологічних підходів для формування професійної спрямованості майбутніх фахівців соціономічного профілю та визначенні практичних аспектів їх впровадження у професійну підготовку майбутніх соціальних працівників та психологів. Методологічну основу дослідження становлять сучасні наукові підходи до професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічного профілю у процесі неперервної професійної підготовки. Дослідження має теоретико-аналітичний характер і ґрунтується на узагальненні сучасних наукових підходів до професійної підготовки здобувачів соціономічних професій. Інформаційну базу становлять зарубіжні публікації, а також релевантні наукові джерела українських авторів, відібрані за критеріями відповідності тематиці дослідження. У публікації застосовано теоретичні методи дедуктивного аналізу, порівняння, узагальнення та систематизації наукових джерел в електронній базі даних Google Scholar. Названий спектр методів забезпечив науково-обґрунтовану діяльність у площині аналізу потенціалу методологічних підходів, які покладено в основу формування професійної спрямованості майбутніх фахівців соціономічного профілю. Одиницями аналізу виступали дефініції системного, компетентнісного, діяльнісного, особистісно орієнтованого підходів, а також практичні механізми їх впровадження, що описуються в науковій літературі. Наукова новизна полягає у тому, що на основі дедуктивного аналізу узагальнено потенціал таких методологічних підходів як-от системного, діяльнісного, компетентнісного та особистісно орієнтованого, а також окреслено їхнє методологічне значення і практичні механізми впровадження в освітній процес професійної підготовки майбутніх психологів та соціальних працівників з метою підвищення професійної спрямованості.

Ключові слова: професійна спрямованість, методологічні підходи, майбутні фахівці соціономічного профілю, професійна підготовка, соціономічна сфера.

ВСТУП

Відсутність виваженої та системної діяльності з формування у здобувачів освіти позитивної професійної спрямованості у процесі професійної підготовки у закладах вищої освіти може призвести до зниження мотивації та формального ставлення до навчання, а також може спричинити втрату інтересу до обраного фаху. Як результат формальної діяльності науково-педагогічних фахівців у зазначеній площині здобувачі освіти можуть відчувати емоційне виснаження та навіть покинути навчання. Саме у цьому контексті професійна спрямованість виступає однією із центральних категорій, на основі якої можна суттєво підвищити і якість професійної підготовки та мотивувати здобувачів освіти до роботи за обраним фахом.

Наголосимо на тому, що нині ставлять високі вимоги до професіоналізму фахівців соціономічної сфери, які, з огляду на реалії російсько-української війни, мають бути зосередженні на якісне надання соціально-психологічних послуг клієнтам. У даному ракурсі майбутні соціальні працівники і психологи мають володіти позитивною спрямованістю на майбутню професію. Так, саме спрямованість виступає системою спонукань, що визначають «нестримну привабливість діяльності й повне залучення до неї всіх сил і здібностей» (Мешко&Мешко, 2007, с. 17), а професійна спрямованість є індикатором для оволодіння не лише ґрунтовними теоретичними знаннями, вміннями та навичками, а й особистісно-професійними цінностями, що є профілюючими в соціономічній сфері.

Відзначимо, що формування професійної спрямованості майбутніх фахівців соціономічного профілю має багатоаспектну та багаторівневу структуру, де кожен елемент несе у собі потенційний функціонал на основі цілеспрямованого використання конкретного спектру методологічних підходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволив констатувати, що у психолого-педагогічних публікаціях (Дідух, 2021; Прядун, 2013) професійна спрямованість трактується як суттєвий компонент особистості, що забезпечує характеристику відносин з певною професією та виступає важливою стороною загальної спрямованості особистості. Англійський дослідник А. Гірші (Hirschi, 2018) підкреслює, що професійна спрямованість стає динамічною системою, яка повинна адаптуватися до швидких технологічних змін та формує у майбутніх фахівців здатність до прогнозування, планування та переосмислення власних кар'єрних цілей та постановку нових професійних цілей.

Проведений дедуктивний аналіз наукових досліджень, які стосуються теоретичних та практичних питань вивчення процесу формування професійної спрямованості майбутніх фахівців соціономічним професій дозволив встановити доволі різні підходи до трактування цієї наукової дефініції. Так, авторський колектив під керівництвом І. Козубовської, довів, що професійна спрямованість майбутніх фахівців соціономічної сфери «представляє сукупність потреб, установок, інтересів, схильностей, ідеалів, переконань і визначає вибір життєвих цілей» (Козубовська&Козубовський&Смук, 2024 с. 78). Доволі ґрунтовно та виважено до розгляду професійної спрямованості здобувачів освіти соціономічного профілю підійшли сумські науковці І. Іонова та А. Поляничко, які встановили, що у цій науковій дефініції поєднуються та узгоджуються «професійне покликання, професійні наміри та здібності» (Іонова&Поляничко, 2020, с. 203).

Таким чином, представлений аналіз наукових праць демонструє, що питання дослідження сутності та змістової характеристики професійної спрямованості майбутніх фахівців соціономічного профілю було предметом наукового

дослідження, а отримані результати дозволяють зробити акцент на доцільності розгляду методологічних аспектів, які покладено в основу практичної діяльності. Варто акцентувати увагу, що спектр методологічних підходів, що сприяють формуванню професійної спрямованості майбутніх соціальних працівників та психологів був в центрі уваги досліджень, однак практичні механізми їхнього впровадження не повністю окреслені, що й спонукало нас до дослідження.

Метою статті є теоретичний аналіз потенціалу методологічних підходів у формуванні професійної спрямованості майбутніх фахівців соціономічного профілю та визначення практичних механізмів їх впровадження у професійну підготовку майбутніх соціальних працівників та психологів.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Загальні ретроспективи розуміння сутності методологічних підходів у психолого-педагогічних дослідженнях

У найбільш загальному контексті професійна спрямованість майбутніх фахівців соціономічного профілю полягає у позитивному русі здобувачів освіти від часткової та нейтральної орієнтації на обрану професію до цілісної й позитивної, що передбачає повноцінну фахову самореалізацію у соціономічній сфері українського суспільства. Завдання викладача ЗВО полягає в тому, щоб, створюючи відповідні умови та допомогти майбутнім фахівцям усвідомити потребу професійного самостворення, ініціювати саморух у професійній сфері, підвищити спрямованість до самовдосконалення як інноваційного фахівця, що після закінчення навчання прийде на роботу у соціономічну сферу нашої країни. Таким чином, формування професійної спрямованості являє собою процес і результат «професійного зростання» майбутніх соціальних працівників та психологів на основі вдосконалення їхньої самоорганізації та самоствердження в обраній професії на основі системної самореалізації в соціокультурному, професійному середовищі ЗВО. Відповідно до цього освітній процес розглядається як засіб суб'єктного перетворення його учасників (здобувачів освіти та викладачів) у контексті системного вдосконалення професійної спрямованості у єдиному просторі взаємодії, де чільне місце відводимо методологічним підходах.

У ході вивчення сутності самого терміну «підхід» ще у кінці минулого століття В. Галузинський та М. Євтух довели той факт, що методологічні підходи доцільно розглядати як комплексні й взаємопов'язані впливи на здобувачів освіти, які мають вплив на процес формування професійно успішної особистості (Галузинський& Євтух, 1995). На основі узагальненого аналізу сучасних напрацювань було зясовано, що методологічний підхід доцільно розглядати «у якості світоглядної категорії, що відображає концептуальні засади організації освітнього процесу, виступає носієм узагальненої інформації, охоплює найбільш адекватні методи, форми, прийоми організації освітнього процесу» (Калаур, 2018, с. 193). Вважаємо, що знання про методологічні підходи, що відображають закономірності та особливості професійного розвитку здобувачів освіти в освітньому процесі ЗВО значно збагатять практичний інструментарій викладача у використанні сучасних інноваційних технологій та засобів управління професійною підготовкою майбутніх фахівців соціономічного профілю, допоможуть якісно вдосконалити загальний розвиток рушійних сил їхньої активності у площині формування професійної спрямованості.

На основі систематизації іноземних публікацій (Ortenburger, 2009; Terhart, 2001) та аналізу фундаментальних робіт українських науковців, які вивчали професійну спрямованість (Васюк, 2015; Іванцова, 2012; Левченко, 2012)

виокремлено спектр найвагоміших методологічних підходів (системний, компетентнісний, діяльнісний, особистісно орієнтований), які покладено в основу формування професійної спрямованості майбутніх фахівців соціономічного профілю. Варто наголосити, що провідним дослідженням у контексті виокремлення спектру методологічних підходів під час формування професійної спрямованості вважаємо дисертаційну роботу О. Васюк, яка присвячена формуванню професійної спрямованості майбутніх соціальних педагогів де зроблено головний акцент на цілеспрямованому впровадженні системного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, компетентнісного та міждисциплінарного методологічних підходів (Васюк, 2015, с. 125–145).

У нашому баченні виважене поєднання та цілеспрямоване впровадження в освітній процес системного, компетентнісного, діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів будуть акцентовані на вдосконалення онтологічного (допоможе у вивченні природи та змістової характеристики професійної спрямованості майбутніх фахівців соціономічного профілю як динамічного, відкритого утворення, яке можна активно розвивати та вдосконалювати), гносеологічного (забезпечить системність наукового пізнання дефініції «професійна спрямованість» й дозволить обрати ефективні критерії для аналізу її сформованості) та праксеологічного (дасть змогу спроєктувати педагогічну систему професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічного профілю, що оволоділи високим рівнем спрямованості на обрану професію) виміру професійної спрямованості.

Сутність й потенціал системного підходу. Відзначимо, що вихідним філософським положенням, на якому базується методологічна цінність системного підходу виступає системність діяльності, що тісно пов’язана із такими найважливішими принципами діалектики, як принцип загального зв’язку та взаємодії, принцип розвитку, принцип якісної різниці частини та цілого. Іншими словами, у найзагальнішому контексті головна особливість системного підходу полягає у використанні фундаментального методологічного поняття «системи» як абстрактного образу досліджуваних конкретних об’єктів будь-якої природи, у виділенні провідних й визначальних тенденцій розвитку системи, а також у поглибленні знання про професійну спрямованість як про своєрідну концептуальну і цілісну систему.

Можемо констатувати, що з позицій системного підходу будь-яке педагогічне явище є системою і тому його дослідження будується на основі таких категорій, як «система», «ціле», «частина», «елемент», «структура», що відображають методологічну суть системного підходу. Саме цей підхід було покладено в основу розробки педагогічної системи формування професійної спрямованості майбутніх фахівців соціономічного профілю у процесі неперервної професійної підготовки До основних характеристик системного підходу відносимо такі, як-от: у будь-якій системі крім головної мети, що визначає її функціонування в цілому, виділяються додаткові цілі, що спрямовують діяльність окремих підсистем та елементів; зв’язки будь-якої системи створюють процесуальну основу для її функціонування, і залежно від своїх функцій їх можна розділити на внутрішні (зв’язки властивостей) і зовнішні (зв’язки об’єктів). Тобто, у методологічній площині, системний підхід дає можливість охопити лінійні зв’язки по горизонталі та точкові по вертикалі, відслідкувати не тільки послідовність, а й одночасність цих зв’язків та відтворити на новому, більш вищому рівні цілісне бачення проблем та ситуацій, які виникають під час формування у майбутніх фахівців соціономічного

профілю професійної спрямованості у контексті багатогранності та багатоаспектності цієї діяльності.

Методологічна актуальність та доцільність системного підходу для дослідження проблем педагогічного проєктування діяльності з формування професійної спрямованості та розвитку індивідуальної траєкторії майбутніх фахівців соціономічних професій зумовлена тим, що він дозволяє уявити цей процес як цілісну систему, визначити та охарактеризувати усі її компоненти, етапи формування, визначити головних суб'єктів педагогічного проєктування. На основі його використання можна виявити взаємозв'язки та взаємозалежності, комплексно та збалансовано застосовувати методи найбільш оптимального наукового пошуку під час формування професійної спрямованості здобувачів освіти як у бакалавраті так і в магістратурі.

З практичної точки зору під час системної організації процесу формування професійної спрямованості простежуються взаємозв'язки між усіма структурними компонентами (мета, методи, засоби, форми, етапи, психолого-педагогічні умови, результат), які, об'єднуючись, логічно призводять до позитивного результату під час формування у майбутніх фахівців соціономічного профілю професійної спрямованості. Зокрема, поділяємо позицію І. Сидорук (Сидорук, 2021) у тому, що саме системний підхід дозволяє розглядати всі елементи реального освітнього процесу як цілісну систему, що оптимально діє і динамічно розвивається, і яка безпосередньо орієнтована на формування у майбутніх фахівців соціономічної сфери позитивної професійної спрямованості у процесі неперервної підготовки (бакалаврат – магістратура).

Розглянемо *переваги та методологічну й практичну цінність діяльнісного підходу.* Насамперед відзначимо, що прихильниками цього методологічного підходу у професійній підготовці майбутніх соціальних працівників та психологів є Ю. Зубцова (Зубцова, 2022) та В. Фрицюк (Фрицюк, 2017). У методологічній площинні діяльнісний підхід означає організацію та управління цілеспрямованою навчально-пізнавальною роботою студентів із урахуванням спрямованості інтересів, життєвих планів, ціннісних орієнтацій, що передбачає розуміння сенсу професійної підготовки на основі максимальної реалізації суб'єкт-суб'єктної взаємодії через спільну діяльність викладача та здобувачів освіти. У даному трактуванні сутності діяльнісного підходу представлено двох повноважних учасників освітнього процесу – здобувачів освіти та викладачів, причому обидва учасники є повноправними та мають власні мотиви, цілі діяльності та відповідні здібності для її здійснення.

Як показує наш власний практичний досвід, на основі діяльнісного підходу можна здійснити ефективне залучення здобувачів освіти до навчальної, навчально-професійної, квазіпрофесійної та професійної діяльності, а також можна вирішити суперечність між навчально-пізнавальною діяльністю та діяльністю професійною, яка у сучасному ЗВО виражена в наступних конкретних протиріччях, як-от між:

– деяким абстрактним предметом навчально-пізнавальної діяльності (тексти, знакові системи, програми дій) та реальним предметом майбутньої професійної діяльності, де знання не представлено у чистому вигляді, а вони задані у загальному контексті виробничих процесів та реальних професійних ситуацій;

– потребою системного використання знань у професійній діяльності та їхньою розосередженістю в різних навчальних дисциплінах, що сприяє засвоєнню ізольованого та безсистемного знання і не забезпечує формування у студентів інтересу ні до самих знань, ні до майбутньої професійної діяльності;

– індивідуальним способом засвоєння знань та досвідом у навчанні, індивідуальним характером навчально-пізнавальної діяльності студентів та колективним характером професійної праці у соціономічній сфері, що пропонує міжособистісні взаємодії фахівців, відповідні форми навчання, обмін думками, прийняття найбільш результативних рішень;

– необхідністю залучення майбутніх фахівців соціономічним професій до процесів професійної діяльності на рівні творчого мислення та потребою активізації їх соціальної активності й присутністю елементів традиційного навчання, що зосереджує увагу передачі інформації від викладача до студентів.

У нашому розумінні діяльнісний підхід передбачає цілеспрямоване та системне поєднання навчання на основі реалізації принципу єдності свідомості та діяльності, причому головний акцент ставиться на процесуальні та результативні аспекти організації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти. Тобто можна констатувати, що діяльнісний підхід тісно пов'язаний з пошуком можливостей поєднання теоретичних знань з практичними потребами української соціономічної сфери, з пошуком шляхів розподілу можливостей застосування теоретичних знань у практичній діяльності. Цей підхід спрямований на створення таких умов навчально-пізнавальної діяльності, за яких майбутнім соціальним працівникам та психологам необхідно активно застосовувати теоретичні знання на практиці.

Для формування професійної спрямованості майбутніх фахівців соціономічних професій діяльнісний підхід означає, що студенти з першого курсу повинні бути включені в проєктну діяльність, мають активно опановувати проєктні технології, застосовувати отримані теоретичні знання на практиці для реалізації проєктів та їх оцінки. У цій площині використання діяльнісного підходу під час формування професійної спрямованості відкриває такий спектр можливостей, як: чітке планування діяльності студентів, що сприяє формуванню професійної спрямованості; визначення та опис етапів, які проходить здобувачі освіти для досягнення поставлених результатів; виявлення сукупності психолого-педагогічних умов, які мають позитивний вплив на формування професійної спрямованості у процесі неперервної професійної підготовки (бакалаврат – магістратура).

Реалії та перспективи від застосування компетентнісного підходу під час формування професійної спрямованості. Для сучасної системи вищої освіти України одним із основних є компетентнісний підхід. Саме цей підхід розглядаємо у якості результативної спроби привести систему професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічного профілю у ЗВО у відповідність до потреб соціальної сфери. З його запровадженням виникла реальна можливість якісно змінити підготовку фахівців. Як доводить Г. Шевченко, з позицій компетентнісного підходу основним результатом освітньої діяльності стає формування компетентного фахівця, що оволодів під час навчання у ЗВО певними компетенціями, які дозволяють йому досягати особистісно значущих цілей. Цей підхід передбачає відмову від безглуздого механічного запам'ятовування значного об'єму теоретичної інформації на користь практичності знань. Йдеться про «живе знання», що має практичний і особистісний сенс. Компетенпюстний підхід акцентує увагу на результаті освіти, причому як результат розглядається не сума засвоєної теоретичної інформації, а здатність діяти в різних проблемних ситуаціях (Шевченко, 2009).

З методичної точки зору компетентнісний підхід володіє наступними перевагами під час формування професійної спрямованості майбутніх фахівців соціономічного профілю, як-от: по-перше, компетентність поєднує інтелектуальну

та практичну складові освіти; по-друге в поняття компетентності закладена ідеологія інтерпретації змісту освіти. Принципова новизна до визначення змісту освіти на основі компетентнісного підходу полягає у суттєвому зрушенні у бік студентоцентрованого навчання та прагнення до переходу від предметної диференціації до міждисциплінарної інтеграції. Можемо констатувати, що рівень освіченості майбутніх фахівців нині визначається не обсягом теоретичних знань, їх енциклопедичністю, а здатністю вирішувати проблеми різної складності на основі наявних знань. Компетентнісний підхід не заперечує чи применшує значення знань, умінь та навичок, а акцентує увагу на здатності використовувати отримані знання, уміння та навички у практичній (у тому числі й професійній) діяльності.

Основна практична цінність компетентнісного підходу полягає у посиленні особистісного аспекту, у забезпеченні розвитку особистісних складових, формуванні у здобувачів освіти активної професійної та життєвої позиції. Студент та викладач спільно включені до проєктування індивідуальної траєкторії професійного розвитку, орієнтуються на модель компетентного фахівця. Саме таке розуміння компетентісного підходу у формуванні професійної спрямованості дає можливість вирішувати не тільки теоретичні, а й практичні професійно орієнтовані завдання, сприяє розвитку як професійних, так і особистісних якостей студентів. У нашому баченні компетентнісний підхід є вагомим методологічним регулятором процесу формування професійної спрямованості майбутніх фахівців соціономічного профілю.

Під час формування професійної спрямованості компетентнісний підхід посилює практичну орієнтованість освіти майбутніх психологів та соціальних працівників, вдосконалює її прагматичний, предметно-професійний аспект. Даний підхід дозволяє: перейти від орієнтації на відтворення знання до їх застосування на практиці; покласти в основу стратегію підвищення гнучкості загальних та фахових компетентностей; поставити в основу формування професійної спрямованості міждисциплінарно-інтегровані вимоги до результату освітнього процесу; орієнтувати освітній процес на вивчення практичних кейсів та дослідження життєвих ситуацій у сучасних умовах.

Характеристика переваг від впровадження особистісно орієнтованого підходу під час формування професійної спрямованості. У рамках особистісно-орієнтованого підходу студент виступає як особистість, відповідальна за своє повноцінне самоздійснення у майбутній професії. Тобто особистість студента є суб'єктом, результатом, головним критерієм ефективності її розвитку та досягнення оптимального рівня прояву та втілення особистісного потенціалу. Провідними характеристиками здобувачів освіти, які декларує особистісно орієнтований підхід є: по-перше, активність, що включає прагнення вийти за межі, розширити сферу майбутньої професійної діяльності, діяти за межами вимог ситуації та рольових розпоряджень; по-друге, спрямованість, яка передбачає стійку домінуючу систему мотивів, переконань, інтересів, ідеалів, що відображають потреби в опануванні обраного фаху. Так, метою освітнього процесу у ЗВН на основі запровадження особистісно орієнтованого підходу стає створення належних передумов для розвитку цілісної особистості майбутнього фахівця, що працюватиме в соціономічній сфері. Цей підхід орієнтований на потреби самовдосконалення майбутніх соціальних працівників та психологів в обраній професії. Особистісно орієнтоване навчання означає не просто активність та самостійність здобувачів освіти, але обов'язково їх суб'єктну активність та самостійність. До прикладу, Я. Чаплак (Чаплак, 2005), досліджуючи особистісно

орієнтований підхід доводить, що він передбачає врахування у процесі навчання інтересів особистості та її професійних переваг.

У рамках особистісно орієнтованого підходу освіта у ЗВО розглядається і визначається з різних позицій, що не суперечать один одному, але фіксують увагу на різних його аспектах. Концепція особистісно орієнтованої освіти у якості провідного пункту базується на уявленні про особистість як про мету освіти та про особливу природу та механізми формування професійної компетентності в освітньому процесі. Найважливішою особливістю особистісно орієнтованого підходу є залучення всіх суб'єктів освітнього процесу до особистісного проживання та переживання особистісно орієнтованих професійних ситуацій, що безумовно підвищує якість формування професійної спрямованості.

З практичної точки зору особистісно орієнтований підхід дозволяє проєктувати освітні, професійні та життєві перспективи, активно впроваджувати у професійну підготовку майбутніх фахівців соціономічного профілю інноваційні педагогічні технології навчання. Варто акцентувати увагу й на тому, що особистісно орієнтований підхід у процесі формування професійної спрямованості студентів передбачає застосування варіативності змісту навчання. Цей підхід дає можливість органічно поєднувати форми, методи та прийоми для кожної конкретної ситуації відповідно до можливостей та індивідуальних особливостей кожного здобувача освіти та уникнути знеособленості й етичної нейтральності навчальних дисциплін професійного спрямування під час їх опанування як у бакалаврат так і в магістратурі. На основі ефективного впровадження особистісно орієнтованого підходу виникає реальна можливість представити студента як повноправного суб'єкта проєктування власної траєкторії професійного розвитку, що зуміє себе максимально зреалізувати в обраній професії на основі сформованої професійної спрямованості; конкретизувати співвідношення міжрольової та міжособистісної взаємодії у процесі педагогічного проєктування індивідуальних траєкторій професійного розвитку студентів як професіоналів соціономічного профілю; забезпечити пріоритет суб'єкт-суб'єктних відносин «викладач-студент».

ВИСНОВКИ

Професійний розвиток студентів в освітньому процесі ЗВО є доволі складним та багатовекторним процесом. Нині здобувачі освіти, які опановують спеціальності С 4 Психологія та І 10 Соціальна робота та консультування розглядаються як носії активності, індивідуального, суб'єктного досвіду. Під час навчання у ЗВО майбутні фахівці соціономічного профілю мають мати сформовану професійну спрямованість, яка охоплює оволодіння внутрішнім прагненням до особистісного та професійного розкриття, максимальної реалізації внутрішніх потенціалів (гносеологічного, аксіологічного, комунікативного, операційно-діяльнісного, творчого). У контексті проведеного дедуктивного аналізу встановлено теоретико-методологічну цінність системного, діяльнісного, компетентнісного та особистісно орієнтованого методологічних підходів, а також представлено бачення їх практичної цінності під час формування професійної спрямованості майбутніх фахівців соціономічного профілю.

Перспективи подальших досліджень убачаються у перевірці ефективності запропонованого спектру методологічних підходів, а також у дослідженні їх взаємозв'язку із дидактичними принципами, які будуть використовуватися під час формування професійної спрямованості майбутніх фахівців соціономічного профілю у процесі неперервної професійної підготовки (бакалаврат – магістратура).

ЛІТЕРАТУРА

Васюк, О. В. (2015). Теорія і методика формування професійної спрямованості майбутніх соціальних педагогів у вищих аграрних навчальних закладах: дис. … доктора пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Оксана Вікторівна Васюк; Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 497.

Галузинський, В. Г., Євтух, М. Б. (1998). Основи педагогіки та психології вищої школи. К. : ІНТЕЛ. 168.

Дідух, М. М. (2021). Професійна спрямованість як динамічна якість особистості. *Юридична психологія*, 28 (1), 56–64. DOI: https://doi.org/10.33270/03212801.56

Зубцова, Ю. Є. (2022). Генеза методології діяльнісного підходу в освіті. *Інноваційна педагогіка*, 48(1), 27–31.

Іванцова, Н. Б. (2012). Ґенеза професійної спрямованості практичного психолога. Дис. … доктора психологіч. наук: спеціальність 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія / Наталя Борисівна Іванцова; Національна академія педагогічних наук України; Інститут психології імені Г.С. Костюка. К. 372.

Іонова, І. М., Поляничко, А. О. (2020). Теоретико-методичні основи професійної спрямованості майбутніх соціальних працівників. Modern researches in psychology and pedagogy: *Collective monograph. Riga : Izdevnieciba «Baltija Publishing»*, 198–213. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-588-36-5/11

Калаур, С. М. (2018). Теорія і методика професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності : монографія. Тернопіль : Осадца Ю.В. 456.

Козубовська, І. В., Козубовський, Р. В., Смук, О. Т. (2024). Формування професійної спрямованості майбутніх фахівців соціономічної сфери. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Педагогіка. Соціальна робота*, 1, 78–82. DOI: https://doi.org/10.24144/2524–0609.2024.54.78–82

Левченко, Я. Е. (2012). Теоретико-методичні засади формування професійної спрямованості особистості майбутнього вчителя. Дис. … доктора пед. наук: спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Яна Ернестівна Левченко; Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. Харків. 599.

Мешко, О. І., Мешко, Г. М. (2007). Педагогічна спрямованість як аспект формування професійної культури майбутнього вчителя. *Формування професійної культури вчителя в контексті інтеграції України в європейський освітній простір*, 17–20.

Прядун, В. О. (2013). Поняття професійної спрямованості майбутнього вчителя математики. *Наукові записки Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти,* 9, 27–31.

Сидорук, І. І. (2021). Теорія і методика формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки: автореф. дис. … доктора пед. наук: спеціальність 13.00.05 – соціальна педагогіка / Ірина Ігорівна Сидорчук; Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка. 39.

Фрицюк, В. А. (2017). Методологічні підходи до вивчення проблеми професійного саморозвитку майбутнього фахівця. *Вісник Вінницького політехнічного інституту,* 6, 160–167.

Шевченко, Г. П. (2009). Концептуальна сутність компетентнісного підходу: європейський вимір. *Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України : матеріали методологічного семінару*. К. : Педагогічна думка, 121–130.

Hirschi, A. (2018). The career resources model: An integrative framework for career counsellors. *British Journal of Guidance & Counselling*, 46(2), 153–176. DOI: https://doi.org/10.1080/03069885.2018.1434136

Ortenburger, A. (2009). Professionalisierung und Lehrerausbildung. P. Lang. 272.

Terhart, E. (2001). Lehrerbildungquo vadis? *Zeitschrift für Pädagogik*, (4), 549–558.

POTENTIAL OF METHODOLOGICAL APPROACHES IN FORMING THE PROFESSIONAL ORIENTATION OF FUTURE SOCIONOMIC PROFESSIONALS

Olena VASYLENKO, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the Social Work and Social Pedagogy Department, Khmelnytskyi National University, Doctoral Student, Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University Ternopil, Ukraine; vasilenko.dm@ukr.net

Abstract*. The purpose of the study is a theoretical analysis of the substantive value of methodological approaches to the formation of the professional orientation of future socionomic specialists and the determination of practical aspects of their implementation in the professional training of future social workers and psychologists. The study is of a theoretical and analytical nature and is based on the generalization of modern scientific approaches to the professional training of applicants for socionomic professions. The units of analysis were the determination of the potential of systemic, competency-based, activity-based and personality-oriented approaches, as well as practical mechanisms for their implementation, which are described in the scientific literature. The formation of the professional orientation of future socionomic specialists during their studies at higher education institutions is currently of particular importance, since in connection with the Russian-Ukrainian war, the number of socio-psychological problems in Ukrainian society has significantly increased, and they must be solved by competent social workers and psychologists who have a positive orientation towards performing professional functions and developed internal motivation for activity in the social sphere. A balanced combination and purposeful implementation of systemic, competency-based, activity-based and personality-oriented approaches in the educational process will be emphasized on improving the ontological (it will help in studying the essence and substantive characteristics of the professional orientation of future specialists of the socionomic profile), epistemological (it will ensure the systematicity of scientific knowledge about professional orientation and will allow choosing effective criteria for analyzing its formation) and praxeological (it will allow developing a pedagogical system of professional training of future specialists of socionomic professions during their studies at a higher education institution) dimensions of professional orientation.*

Keywords*: professional orientation, methodological approaches, future socionomic specialists, professional training, socionomic sphere.*

References

Vasyuk, O. V. (2015). Theory and methodology of forming the professional orientation of future social educators in higher agricultural educational institutions: dissertation ... Doctor of Pedagogical Sciences: 13.00.04 – theory and methodology of professional education / Oksana Viktorivna Vasyuk; National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Kyiv, 497 [in Ukrainian].

Galuzynsky, V. G., Yevtukh, M. B. (1998). Fundamentals of Pedagogy and Psychology of Higher Education. Kyiv: INTEL. 168 [in Ukrainian].

Didukh, M. M. (2021). Professional orientation as a dynamic quality of personality. Legal Psychology, 28 (1), 56–64. DOI: https://doi.org/10.33270/03212801.56 [in Ukrainian].

Zubtsova, Yu. E. (2022). Genesis of the activity-based methodology in education. Innovative Pedagogy, 48(1), 27–31 [in Ukrainian].

Ivantsova, N. B. (2012). Genesis of the professional orientation of a practical psychologist. Dissertation ... Doctor of Psychological Sciences: specialty 19.00.07 - pedagogical and age psychology / Natalia Borisovna Ivantsova; National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine; G.S. Kostyuk Institute of Psychology. K. 372 [in Ukrainian].

Ionova, I. M., Polyanychko, A. O. (2020). Theoretical and methodological foundations of the professional orientation of future social workers. Modern researches in psychology and pedagogy: Collective monograph. Riga: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 198–213. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-588-36-5/11 [in Ukrainian].

Kalaur, S. M. (2018). Theory and methods of professional training of future social sphere specialists for conflict resolution in professional activity: monograph. Ternopil: Osadtsa Yu.V. 456 [in Ukrainian].

Kozubovska, I. V., Kozubovsky, R. V., Smuk, O. T. (2024). Formation of professional orientation of future specialists in the socio-economic sphere. Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series Pedagogy. Social Work, 1, 78–82. DOI: https://doi.org/10.24144/2524–0609.2024.54.78–82 [in Ukrainian].

Levchenko, Ya. E. (2012). Theoretical and methodological principles of forming the professional orientation of the future teacher's personality. Dissertation ... Doctor of Pedagogical Sciences: specialty 13.00.04 - theory and methodology of professional education / Yana Ernestivna Levchenko; Kharkiv National Pedagogical University named after G. S. Skovoroda. Kharkiv. 599 [in Ukrainian].

Meshko, O. I., Meshko, G. M. (2007). Pedagogical orientation as an aspect of the formation of the professional culture of a future teacher. Formation of the professional culture of a teacher in the context of Ukraine's integration into the European educational space, 17–20 [in Ukrainian].

Pryadun, V. O. (2013). The concept of professional orientation of a future mathematics teacher. Scientific notes Series: Problems of methodology of physical, mathematical and technological education, 9, 27–31 [in Ukrainian].

Sydoruk, I. I. (2021). Theory and methodology of forming social competence of future social workers in the process of professional training: author's abstract of dissertation ... Doctor of Pedagogical Sciences: specialty 13.00.05 - social pedagogy / Iryna Ihorivna Sydorchuk; Ternopil National Pedagogical University named after V. Hnatyuk. 39 [in Ukrainian].

Frytsiuk, V. A. (2017). Methodological approaches to studying the problem of professional self-development of a future specialist. Bulletin of the Vinnytsia Polytechnic Institute, 6, 160–167 [in Ukrainian].

Shevchenko, G. P. (2009). The conceptual essence of the competency approach: the European dimension. Implementation of the European experience of the competency approach in higher education in Ukraine: materials of the methodological seminar. Kyiv: Pedagogical Thought, 121–130 [in Ukrainian].

Hirschi, A. (2018). The career resources model: An integrative framework for career counsellors. *British Journal of Guidance & Counselling*, 46(2), 153–176. DOI: https://doi.org/10.1080/03069885.2018.1434136

Ortenburger, A. (2009). Professionalisierung und Lehrerausbildung. P. Lang. 272.

Terhart, E. (2001). Lehrerbildungquo vadis? *Zeitschrift für Pädagogik*, (4), 549–558.

Article history:
Received: March 28, 2026;
1st Revision: April 16, 2026;
Accepted: May 30, 2026.